

Bygga och bo

Bygga och bo

FATABUREN 2013

Bygga och bo

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK 2013

Red. Christina Westergren och Dan Waldetoft

FATABUREN Nordiska museets och Skansens årsbok är en skatt av kulturhistoriska artiklar som publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken Fataburen en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

Fataburen 2013
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se

© Nordiska museet och respektive författare
Bildredaktör Marie Tornehave
Omslag och grafisk form Göran Eklund och Lena Eklund
Omslagsfoto Karl Erik Granath, © Nordiska museet

Tryckt hos Elanders NRS Tryckeri, Huskvarna 2013
ISSN 0348 97 1 x
ISBN 978 91 7108 563 4

På världsutställningen i New York 1939, en stor framgång för svensk formgivning under parollen Swedish Modern, visades denna tevägn formgiven av Axel Larsson för Svenska Möbelfabrikerna i Bodafors. Foto Mats Landin, © Nordiska museet.

Tevagnen

Vissa möbler associerar vi särskilt mycket med en viss tid. De kanske inte var de vanligaste, men de har setts som högst moderna under en period och därför också blivit typiska i efterhand. Tevagnen är en sådan tidsmarkör i det svenska folkhemmet. Den fanns på 1930-talet, men förknippas framför allt med 1940- och 1950-talen. Det var fint att ha en tevagn.

Te har druckits i Sverige sedan mitten av 1700-talet, men teet fick aldrig något riktigt allmänt genomslag. Kaffedrickandet etablerade en mycket starkare ställning. Under 1930-talet skedde en systematisk kampanj för att få svenska folket att dricka mer te från olika internationella teföretag. Det ordnades teutställningar, föredrag och teprovningar. Symbolen »Tepelle« skapades som motsvarighet till kaffedrickarnas »Kaffepetter«.

Krigsåren påverkade tedrickandet eftersom det inte gick att importera te, även om det ju gick att brygga på annat än teblad. Under sent 1940-tal och under 1950-talet ökade däremot konsumtionen till det dubbla. Genom att gränserna öppnades kunde te åter föras in i landet. Resandet växte i betydelse och många besökte telandet England och blev inspirerade att dricka te.

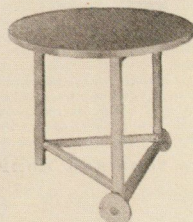
**SIGRID EKLUND
NYSTRÖM** är fil.dr i
konstvetenskap. Hon har
arbetat som avdelningschef
vid Nordiska museet och
skrivit en rad böcker och
artiklar inom konst och
kulturhistoria.

Några julklapps- idéer från PUB

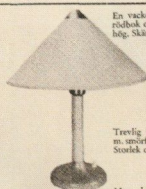
Det är ingen konst att hitta på julklappar, när man går på Pubs preciosa- och möbelavdelning. Där finns en mängd nya, trevliga och originella saker, som man bara längtar att få ge åt dem de passar . . .

Den praktiska tjdningsskorpen, som man lätt kan ta med sig till en inbjudande läsvil, är här utformad av rödbok och kostar 10:-

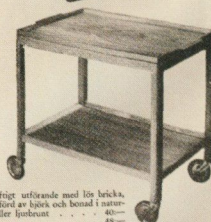
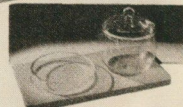
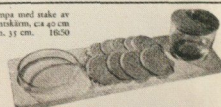
En trevlig nyhet är det här lilla runda tebordet på hjul, som dessutom är hopfällbart och lätt att placera. Det finns av björk till 40:- och av alm 64:-

En vacker bordslampa med märke av rödbok o. pergamentstäm, ca 40 cm hög. Skärmens diam. 37 cm. 1050

Trevlig bricka för tebordet m. smidiga marmaladburk. Storlek ca 30x12 cm. 475

Marmaladburk och smörstplatta av rödbok. Storlek ca 24x12 cm. 3-25

Tevagn i kraftigt utförande med lön bricka, 60x41 cm, utförd av björk och beand i naturfärg, mörk- eller ljusbrunt 40:-
Dö av alm 48:-
Dö av mahogny 56:-

PAUL U. BERGSTRÖMS A-B - STOCKHOLM

PUB

Annons från PUB
i Form 1941.

I förmögna kretsar på 1700-talet användes ett särskilt tebord vid serveringen, ibland med en vacker fast bricka av fajans. Tebordet kunde lite senare förses med små hjul för att enkelt kunna vridas, men det var fortfarande en stationär möbel. *Svenska Akademiens ordboks* definition av en tevagn är helt enkelt ett serveringsbord på hjul. Enligt samma källa är det första belägget en artikel i *Stockholms Dagblad* 1933. I tidningens stora hemnummer i oktober detta år skriver en av funktionalismens förespråkare, arkitekten Sven Markelius, hur man kan möblera ett rum och kök. Han rekommenderar – nu när köken har fått bättre inredningar med skåp och hyllor – att man kan byta ut förvaringsmöbeln för porslin med mera mot t.ex. en tevagn.

I Nordiska museets samlingar finns flera tevagnar från olika tider. En raffinerad modell i kinarött köptes in 1930. Den är form-

Tre tevagnar i Nordiska museet. Foto Mats Landin, © Nordiska museet.

given av Erik Chambert och tillverkad vid Chamberts möbelfabrik i Norrköping och kostade 190 kr. I dagens penningvärde är det drygt 5 000 kr.

På Stockholmsutställningen 1930 visades möbler av stålrör, till mångas förtjusning och andras förfäran. Tevagnar av stålrör, ofta i kombination med svartmålat trä, blev mycket populära under 1930-talet. Och de behövde inte användas enbart för servering av te. Ett exemplar i museets samlingar från Östermalm i Stockholm dukades varje dag klockan 14 med kaffe och drogs in i vardagsrummet.

På 1940-talet hade intresset för stålrör avtagit drastiskt och te- vagnarna var istället tillverkade av trä, vanligtvis alm eller björk. Modellerna varierade, men det vanligaste var en rektangulär grundform, en löstagbar bricka, ett hyllplan samt relativt stora hjul för att det skulle gå lätt att dra vagnen genom lägenheten. Det kändes modernt att möblera med en te- vagn och bruket blev allt vanligare. Att placera koppar, fat och tilltugg på te- vagnen och dra ut den från köket eller kokvrån underlättade för husmodern.

Josef Frank och
Estrid Ericson.
Foto Gösta Glase,
© Nordiska museet.

Var det trångt i lägenheten kunde tevagnen också ersätta soffbordet.

I tidningen *Husmoderns* rådgivningsspalt på 1940-talet föreslog man ofta en möblering med en tevagn. Många kända möbelformgivare och företag tog sig an uppgiften att formge en tilltalande och funktionell tevagn. Josef Frank och Svenskt Tenn, Axel Larsson för Svenska Möbelfabrikerna, Yngve Ekström för Källemo och Alvar Aalto är några exempel.

En modern tevagn, Ikea PS. Design Ola Wihlborg 2012. Foto Ikea.

Runt 1960 avtog intresset för möbeltypen. En och annan tevagn syntes dock, men då omvandlad till drinkvagn. Men som så ofta återkom intresset för en tidigare stil och en tidigare möbeltyp. Ibland i radikal nytolkning, ibland mycket lik den ursprungliga modellen.

Sommaren 2012 marknadsförde Ikea »en modern tevagn«. Den var tillverkad av stål, starkt turkos eller vit, rektangulär med hjul, men utan draghandtag. Formgivaren Ola Wihlborg berättar att han inspirerades av »gammaldags tevagnar« när han formgav sin möbel, och att han ritat en »tevagn för 2000-talet«. Hans tanke var att den skulle kunna användas som mobilt soffbord eller som förvaringshylla för allsköns prylar. Eller helt enkelt till vad man ville!